

EXPRES-ANALIZĂ NR. 82, DATA: 26/01/2012

IMPLICAȚIILE ECONOMICE ALE TRANZIȚIEI DEMOGRAFICE DIN MOLDOVA ȘI CARE ESTE FEREAȘTRA DE OPORTUNITATE?

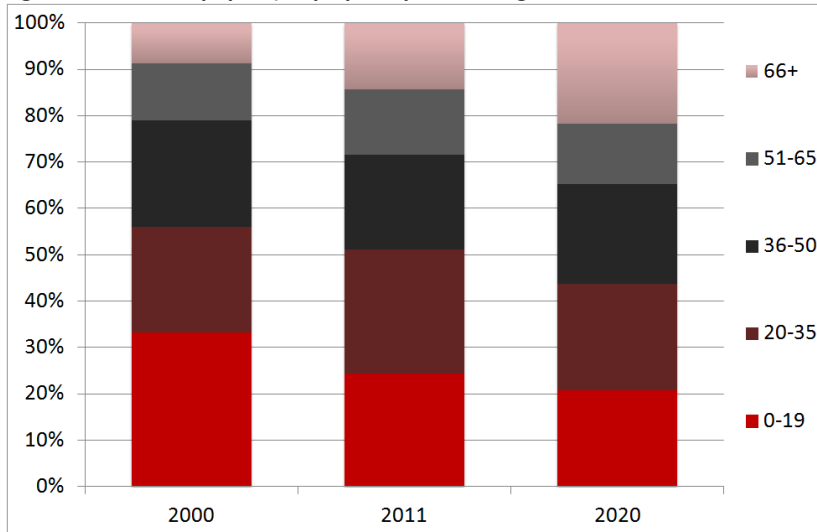
ADRIAN LUPUȘOR

Republica Moldova parcurge o perioadă de tranziție demografică fără precedent, manifestată prin diminuarea numărului populației în paralel cu creșterea ratei de îmbătrânire și reducerea ponderii populației în vârstă aptă de muncă. Această degradare a structurii pe vârste, înregistrată pe parcursul ultimilor ani, va accelera semnificativ în următorii 10 ani, iar efectele acestui proces vor fi resimțite din plin de întreaga societate. În această analiză vom estima succint cum schimbările demografice din viitorul apropiat vor modela sistemul economic și social moldovenesc. Totodată vom vedea care sunt riscurile generate de fenomenul respectiv și care este „fereaștra de oportunitate” pe care Guvernul trebuie să o valorifice pentru a evita un eventual colaps demografic.

CÂT DE GRAVĂ ESTE PROBLEMA DEMOGRAFICĂ?

Dacă despre tendințele demografice din ultimii ani putem spune că au fost destul de îngrijorătoare, atunci prognozele pentru viitorul apropiat sunt de-a dreptul alarmante. Astfel, populația Moldovei în ultimii 10 ani a diminuat cu circa 83640 oameni (-2,3%), iar ponderea populației cu vârsta mai mare de 65 de ani a crescut de la 8.6% în 2000 la 14,4% în 2011.

Însă, conform prognozelor noastre, până în 2020 populația țării va fi deja cu circa 160 mii oameni mai mică, iar ponderea persoanelor cu vârsta de peste 65 de ani va ajunge la 22%-23%. Principalele cauze ale acestui fenomen țin de rata de fertilitate care este una din cele mai mici din Europa (1,3 în comparație cu media europeană de 1,6), migrația populației economic active, precum și atingerea vârstei de pensionare a persoanelor născute în perioada exploziei demografice după cel de-al doilea război mondial. Tendințele respective sunt reflectate în figura de mai jos, unde se observă în mod clar diminuarea ponderii populației tinere, care asigură principala resursă reproductivă a societății, în paralel cu creșterea ponderii vârstnicilor.

Figura 1: Structura populației pe principalele categorii de vârstă din anii 2000, 2011 și 2020 (prognozat)

Sursa: BNS și prognozele EG

IMPLICAȚIILE ECONOMICE ȘI SOCIALE

De cele mai deseori, problema crizei demografice este abordată în comun cu cea a **sustenabilității sistemului public de pensii**. Problema esențială rezidă în creșterea raportului dintre persoanele care au depășit limita de vârstă de pensionare – „beneficiarii” plăților din fondul public de pensii - și cele cu vârsta aptă de muncă – „finanțatorii” actualului sistem. Aceste presiuni crescânde asupra fondului sunt legate de caracterul redistributiv al acestuia. Astfel, sistemul este bazat pe solidaritatea generațiilor - principiu conform căruia plățile contribuabililor sunt în mod automat redistribuite pensionarilor.

Din cauza problemelor demografice menționate – suprapuse pe o rată înaltă a economiei informale, migrației populației cu vârsta aptă de muncă și ratei mici de ocupare - fondul public de pensii pe parcursul ultimilor ani se află într-un adevărat impas. Astfel, în timp ce cheltuielile din fond planificate pentru anul 2012 vor depăși estimativ 10% din PIB, din bugetul de stat sunt alocate suplimentar 950,8 milioane lei exclusiv pentru acoperirea deficitului bugetului de asigurări sociale de stat. În același timp, pensia medie nu acoperă nici pe aproape minimum de existență al pensionarilor, confirmându-și încă o dată ineficiența și nesustenabilitatea. Dacă nu se va produce o reformă de substanță a sistemului actual, nu este greu de înțeles că continuarea diminuării populației economic active în paralel cu creșterea rapidă a numărului de pensionari va complica și mai mult activitatea fondului public de pensii în viitorul apropiat.

Pe lângă presiunile asupra sistemului public de pensii, actuala tranziție demografică implică și **efecte directe asupra economiei naționale**. În primul rând, diminuarea ponderii populației economic active presupune încetinirea creșterii economice pe termen lung din cauza reducerii consumului și a investițiilor. Totodată, reducerea bazei impozabile în paralel cu creșterea cererii pentru servicii medicale și a transferurilor sociale, poate afecta negativ

echilibrul finanțelor publice. La rândul său, aceasta ar spori necesitatea Guvernului de a se împrumuta pe piața internă, iar creșterea concurenței cu sectorul real pentru creditele bancare ar putea stimula efectul de eliminare a investițiilor din economie („crowding out effect”).

Un specific al tranziției demografice din următorii ani ține de creșterea, deși neînsemnată, a ponderii populației cu vârsta cuprinsă între 35 și 50 de ani. Conform ipotezei ciclului vieții¹, generațiile mai tinere tind să fie debitori neți, datorită nivelului mai mic de venituri în raport cu necesitățile de consum, în timp ce generațiile puțin mai în vârstă (în care se pot încadra cei de 35-50 ani) sunt creditori neți în virtutea nivelului mai înalt de venituri. Prin urmare, creșterea ponderii grupei de vârstă 35-50 ani în total populație în următorii ani ar putea avea cel puțin 2 implicații: (i) aceasta va constitui principala sursă de finanțare a fondului public de pensii, fiind singura grupă de vârstă dintre cele apte de muncă care va crește ca pondere în următorii ani; și (ii) sistemul economic ar putea beneficia de un influx de economii din partea populației din grupa de vârstă respectivă, alimentat și de neîncrederea în capacitatea sistemului public de pensii de a asigura minimumul de existență în perioada post-activă. Totodată, aceasta reconfirmă necesitatea dezvoltării pieței financiare nebankare și a instrumentelor financiare de economisire, care ar servi ca alternative depozitelor bancare, absorbind acest influx de economii și realocându-le în activități investiționale.

CARE ESTE FEREASTRA DE OPORTUNITATE?

Guvernul, chiar și a unei țări atât de sărace în resurse precum este Moldova, dispune de mai multe instrumente în vederea atenuării efectelor crizei demografice. În primul rând, obiectivul ameliorării situației demografice trebuie să figureze în principalul document de planificare strategică „Moldova 2020” care, la moment, din păcate, lipsește. Aceasta va permite prioritizarea politicilor publice în domeniul respectiv, precum și va asigura credibilitatea acestora.

În continuare, accentuăm că, în pofida situației triste și a prognozelor și mai sumbre, situația demografică actuală include și o **ferastră de oportunitate**. Astfel, la finele anului 2011, cele mai numeroase persoane au fost cu vârsta cuprinsă între 20 și 27 de ani, care sunt rezultatul exploziei demografice din anii '80. Astfel, acești tineri constituie, la moment, principalul potențial reproductiv al societății pentru următorii ani, deciziile cărora pot, fie agrava, fie atenua criza demografică. Prin urmare, eforturile autorităților publice centrale trebuie să fie concentrate asupra creării tuturor condițiilor necesare constituirii și dezvoltării familiei tinere, ceea ce ar putea valorifica potențialul reproductiv al acestei generații. În acest sens, ar putea fi binevenite următoarele acțiuni:

¹ „Life-Cycle Hypothesis” (LCH), elaborată de către F. Modigliani și R. Brunmerg.

- Promovarea politicilor de dezvoltare a creditării ipotecare în baza unor parteneriate public-private sau a schemelor de garantare parțială a creditelor respective². Aceasta va permite facilitarea accesului familiilor la propriul imobil locativ și ar tăia din motivațiile tinerilor de a emigra.
- Reformarea cadrului regulator privind piața muncii, în vederea sporirii flexibilității acesteia, precum și îmbunătățirea substanțială a sistemului de educație. Aceasta va contribui la creșterea ofertei de forță de muncă mai calitativă și, respectiv, la valorificarea mai eficientă a potențialului capitalului uman autohton.
- Ameliorarea climatului de afaceri autohton prin demontarea măsurilor care limitează activitatea antreprenorială, asigurarea transparenței activității principalilor instituții de stat și reformarea justiției și a sistemului judecătoresc. Dinamizarea activității investiționale va stimula cererea pentru forța de muncă, ceea ce va contribui la creșterea acumulărilor la fondul de pensii și, respectiv, la diminuarea presiunilor asupra acestuia.
- Dezvoltarea sistemului de pensii multi-pilon prin introducerea graduală a pilonului II – sistemul de pensii cumulativ și obligatoriu. Acesta va permite unei părți din contribuțiile plătite în fond să fie acumulate pe conturile plătitorilor, care ulterior vor fi reîvestite în instrumente financiare cu risc redus (de exemplu, titluri de stat). Garantarea dreptului de proprietate a contribuabililor asupra defalcărilor în fondul de pensii va stimula participarea acestora și, respectiv, va diminua practica „salariilor în plic”.

Implementarea măsurilor respective nu trebuie în nici un caz amânată, având în vedere gravitatea problemei, riscurile acesteia pentru stabilitatea macroeconomică a țării, precum și faptul că fereastra de oportunitate nu poate rămâne deschisă la nesfârșit. Prin urmare, Guvernul trebuie să exploateze la maxim această șansă pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung a sistemului social și dezvoltarea durabilă a societății în ansamblu.

EXPERT-GRUP este un centru analitic independent din Republica Moldova, a cărui misiune este de încuraja gândirea liberă și netrivială, fapt ce va permite instituției să fie un lider în furnizarea unor analize economice obiective și să promoveze în mod eficient idei și soluții inovatoare pentru problemele economice cu care se confruntă Republica Moldova în procesul transformării economice, dezvoltării societale și integrării europene. Date de contact: MD-2012, Moldova, Chișinău, str. Columna 133, oficiul 1; telefon: 930014, fax: 211599, email: info@expert-grup.org, web: www.expert-grup.org

Acest material/publicație este realizat de „Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP” cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida). Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene, Guvernului Suediei, Sida sau Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

² Pentru mai multe detalii vezi studiul „Creditarea ipotecară – soluție pentru relansarea sectorului construcțiilor” <http://www.e-democracy.md/files/policy-briefs/policy-brief-10-lupusor-ro.pdf>.